

Erik- Gunnarsgården i Norberg

Renovering av tvätt- och bryggstuga

Antikvarisk kontroll

Norbergs by 8:5
Norbergs socken
Västmanland

Helén Sjökvist

Innehållsförteckning

Inledning.....	1
Bakgrund	2
Beskrivning av byggnaden före renoveringen	2
Genomförande.....	3
Bilder	3
Referenser.....	7
Otryckta källor.....	7
Litteratur.....	7
Tekniska och administrativa uppgifter.....	7

Utgivning och distribution:
Stiftelsen Kulturmiljövård Mälardalen
Stora Gatan 41, 722 12 Västerås
Tel: 021-80 62 80
Fax: 021-14 57 20
E-post: info@kmmd.se

© Kulturmiljövård Mälardalen 2007

Omslagsfoto: Norbergsån med tvättstugan i förgrunden. Foto: Anders Eriksson VLM.

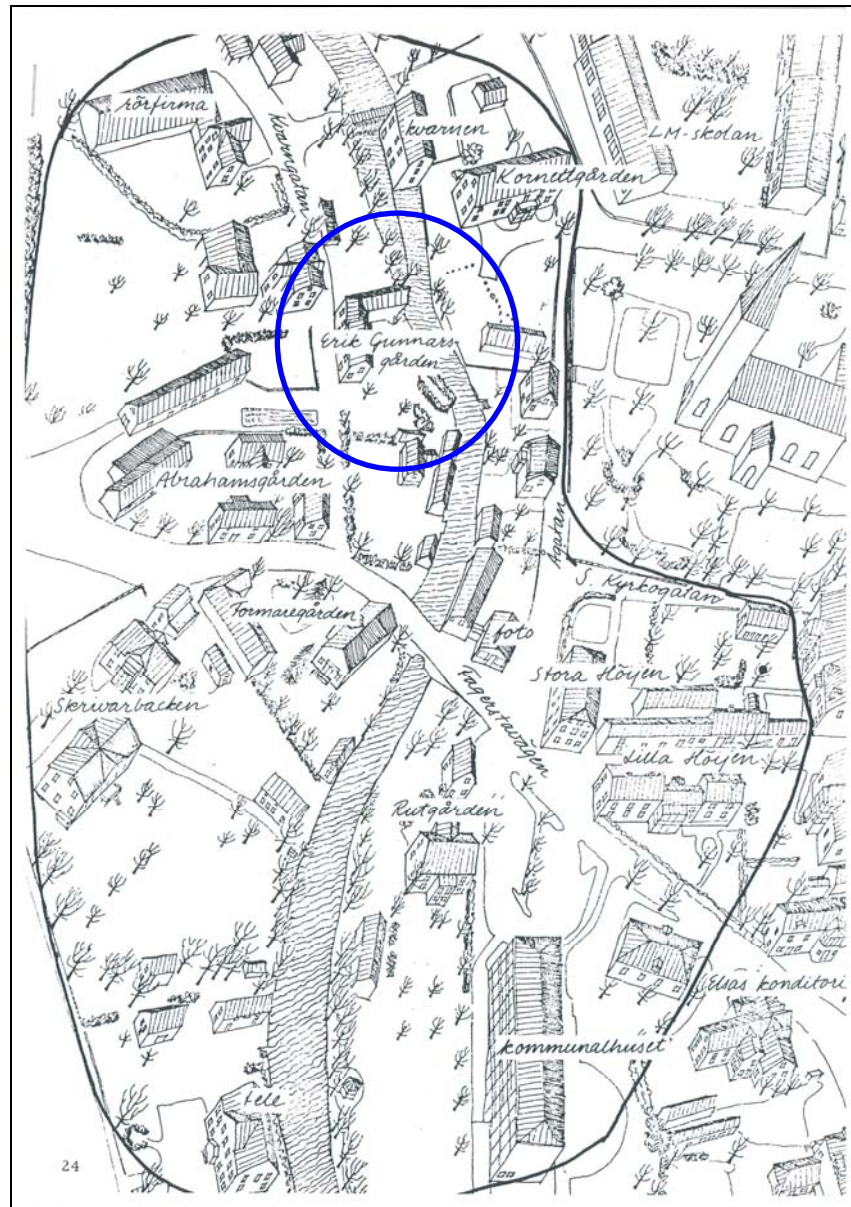
Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet. Ärende nr MS2006/01407.

ISSN: 1653-7408
ISBN 13: 978-91-85741-53-3

Tryck: Kulturmiljövård Mälardalen, Västerås 2007

Inledning

Länsstyrelsen i Västmanland beslutade 2003-05-03, dnr 434-15255-02, att bevilja statliga byggnadsvårdsbidrag för restaurering av tvätt- och bryggstugan vid Erik-Gunnarsgården i Norberg. Ägaren utsåg Västmanlands läns museum till antikvarisk kontrollant. Arbetet med rapporten har sedan slutförts av Stiftelsen Kulturmiljövård Mälardalen.

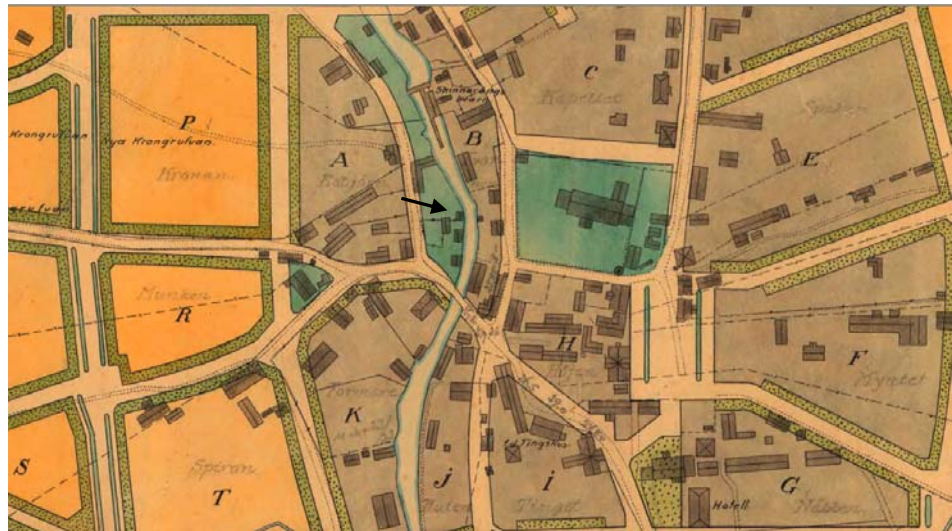

Figur 1. Illustration föreställande centrala Norberg med Erik Gunnarsgården markerad med en blå ring. Ur Almquist m.fl. 1972.

Bakgrund

Erik-Gunnarsgården är belägen i Norbergs centrum, vilket är ett område av riksintresse för kulturmiljövården [U 11]. Man lyfter i motiveringen för riksintresset fram att det är ett sockencentrum med bevarad tomtstruktur efter den medeltida gruvbyn och handelsplatsen.¹ De medeltida gårdstomterna längs ån präglas av den väl bevarade bebyggelsen från 1700- och 1800-talet.

Erik-Gunnarsgården ligger utmed Kvarngatan i de centrala delarna av Norberg. Gården har funnits i samma släkts ägor sedan mitten av 1700-talet och har långt in i modern tid fungerat som lantbruk. Mangårdsbyggnaden har troligtvis tillkommit någon gång mellan 1700-talets slut och 1800-talets början. Mangårdsbyggnaden är sammanbyggd med en bodlänga med bostadsrum på övervåningen. Mellan mangårdsbyggnaden och bodlängan fanns det ursprungligen ett portluder vilket senare byggts om till bostadsrum. På gårdsplanen finns även en matkällare samt ett tvätt- och bryggghus. På andra sidan Kvarngatan ligger en ekonomibygnad vilken även den hör till gården.

Figur 2. Utsnitt ur stadsplan för Norberg från år 1911. Pilen markerar Erik-Gunnarsgården.

Beskrivning av byggnaden före reoveringen

Tvätt- och bryggstugan, som ligger i direkt anslutning till Norbergsån, har en oklädd timmerstomme som är avfärgad med falu rödfärg.² Knutarna är oklädda. Byggnaden vilar på en kallmurad naturstensgrund som samtidigt fungerar som en stenskonung mot ån. Taket är ett sadeltak klätt med enkupigt lertegel med undertak av bräder. Fönsterfodren är profilerade. Fönster- och dörrbeslagens utformning tyder på att byggnaden är tillkommen någon gång mellan 1700-talets slut och 1800-talets början, men byggnadsdetaljerna kan vara återanvända vilket gör att det är svårt att göra en exakt bedömning utan ytterligare källor. En stor del av interiören tas upp av eldstaden och murstocken. Innertak saknas och på golvet har man under modern tid gjutit en betongplatta.

¹ Riksintressebeskrivning, Länsstyrelsen i Västmanlands län.

² Eriksson

Stenskoningen hade delvis skadats på grund av tidvis höga vattenflöden i ån. Detta kan vara en orsak till att byggnaden hade satt sig kraftigt. Marklutningen var även den felaktig, vattenavrinningen från gården riktades mot grunden, vilket inneburit ytterligare skador. Marknivån ligger även över syllstockarna.

Byggnadens ena gavel hade före renoweringen kalvat ut. Detta beroende på att den sydvästra knuten hade svåra rötskador, delvis på grund av fel takavvattning från granngårdens källartak. Stora delar av av timret har ruttnat i ena änden. Hela byggnaden hade börjat luta på grund av den kalvande gaveln. Problemen fick också till följd att taktegelpannor trycktes upp vilket i sin tur lett till risk för läckare med skador i undertaket som följd.

Genomförande

De stenar i grunden som glidit ut mot ån lades till rätta igen med hjälp av spett. Byggnadens stomme har setts över och delar av timret har skarvats i med friskt virke. Delar av byggnaden plockades ned för att komma åt att byta den mest skadade knuten och väggen i söder. På västra sidan har även syllstocken samt ytterligare något timmervarv bytts. Ytterligare något timmer har bytts, exempelvis under fönstret på norra gaveln.

Virket i takstolen har delvis bytts ut och likaså har stora delar av materialet i undertaket bytts. Åsarna har lämnats i så stor utsträckning som möjligt. Taket är omlagt med återanvänt enkupigt tegel. Nya vindskivor och överliggare är tillverkade i trä och avfärgade med falu rödfärg. Marknivån har justerats lite på södra sidan av byggnaden för att jorden inte skulle ligga mot syllstocken.

Bilder

Figur 3. Den sydvästra hörnknuten på tvättstugan glipade före renoweringen på grund av den kraftiga kalvningen i timmerväggen. Till höger i bild murstocken. Foto: Anders Eriksson, VLM 103984:25.

Figur 4. Omläggning av undertak. Foto: Anders Eriksson, VLM 104000:2.

Figur 5. Undertaket lades om till stora delar men i viss mån kunde det gamla virket återanvändas. Även flera takstolar fick göras om helt. Foto: Anders Eriksson, VLM 104000:05.

Figur 6. Den kalvande gaveln har rätats upp och skarvats i med friskt virke mot knuten. Jämför figur 3. Foto: Anders Eriksson, VLM 104000:3.

Figur 7. Skarvar i timret på den upprätade gaveln. Foto: Anders Eriksson, VLM 104000:4.

Figur 8. Södra gaveln från utsidan under pågående renovering. Foto: Anders Eriksson, VLM 104000:6.

Figur 9. Timmerlagning under fönster på norra gaveln. Foto: Anders Eriksson, VLM 104000:7.

Figur 10. Taket omtäckt och nya överliggare i trä har monterats. Foto: Anders Eriksson, VLM 104021:3.

Figur 11. Södra gaveln är åtgärdad och upprättad. Foto: Anders Eriksson, VLM 104021:7.

Figur 12. Skorsten med delvis äldre beslag samt omtäcket tak. Foto: Anders Eriksson, VLM 104021:8.

Figur 13. Tvättstugans fasad mot källarens slaggstensmur. Foto: Anders Eriksson, VLM 104021:5

Figur 14. Tvättstugan efter renovering. Foto: Anders Eriksson, VLM 104021:9.

Referenser

Otryckta källor

Eriksson, Anders. Skrivelse från Västmanlands läns museum angående Erik Gunnarsgården. VLM 020253 daterad 2002-11-12.

Riksintressebeskrivning för centrala Norberg.
http://www.u.lst.se/u/amnen/Kulturmiljo/Riksintressen/Norbergs_kommun.htm.

Stadsplan för Norberg från år 1911.

Litteratur

Almquist, T, Lisinski, J, Simonsson, L, Söderman, M: Norberg – en beskrivning av de centrala delarna, Byggnads- och kulturnämnderna, Norberg 1972.

Tekniska och administrativa uppgifter

Kulturmiljövård Mälardalen nr:	06000
Länsmuseets dnr:	VLM 020253
Länsstyrelsen dnr:	434-15255-02
Fastighetsbeteckning:	Norbergs by 8:5
Landskap:	Västmanland
Län:	Västmanlands län
Socken:	Norberg
Kommun:	Norberg
Ägare-beställare:	Margareta Nyberg
Entreprenör:	KURO-bygg Roger Jernström Karbenningby, 738 92 Norberg
Antikvarisk kontroll:	Anders Eriksson Västmanlands läns museum Slottet 722 11 Västerås